

Interview ambassadeur Nikolaos van Dam

'Wij zijn wel érg zelfverzekerd'

In de jaren dat Nikolaos van Dam onze eerste man in Berlijn was, werd de Bondsrepubliek een zelfbewuste Europese staat die de Nederlandse polderpolitiek steeds kritischer volgt. Een gesprek met de vertrekkende ambassadeur – hij gaat naar Jakarta – over het Nederlandse imago bij de oosterburen. En dus over Europa en Irak, drugs en euthanasie. Van Dam: 'Het komt al gauw over of je Nederland als euthanasieland propageert.'

Door Annemieke Hendriks, foto's Bert Nienhuis

De laatste Berlijnse dagen van Nikolaos van Dam vallen samen met de laatste dagen van Schröders rood-groene coalitie. Afgelopen week heeft de Duitse president de Bundestag ontbonden. Er komen nieuwe verkiezingen.

Toen de ambassadeur in 1999 naar de Bondsrepubliek kwam, leek de Duitse liefde voor onze tolerante samenleving en Koks poldermodel niet op te kunnen. Maar met toenemend onbegrip zagen de Duitse opinieleiders medische moordbrigades en een bloeiende drugseconomie oprukken in Nederland. Onze betweterigheid en schraapzucht in Europees verband en onze avonturen in Irak stuitten er op weerstand. We moesten maar eens een toontje lager zingen, werd de teneur in menig Duits kwaliteitsblad.

Op ambassadeur Van Dam rustte de taak de pijnpunten in de betrekkingen te verzachten. 'Duitsland is voor Nederland het belangrijkste land ter wereld,' zegt Van Dam. 'Omgekeerd zien de Duitsers ons ook goed staan. Maar het is gevaarlijk te denken dat ze automatisch op ons gericht zullen blijven, zeker nu de Europese Unie is uitgebreid. Ik hamer er altijd op dat de minister-presidenten van Duitse deelstaten als Baden-Württemberg belangrijker voor Nederland zijn dan de staatshoofden van veel Afrikaanse, Latijns-Amerikaanse of Aziatische landen. Alleen al naar Baden-Württemberg exporteren wij evenveel als naar Japan en China samen.'

Toen hij door Jozias van Aartsen, minister in het paarse kabinet, werd aangezocht voor de post in Duitsland, was Nikolaos van Dam even verrast als zijn collega's. Hij zat pas twee jaar in Ankara en in Berlijn was hij zelfs nog nooit geweest. Van Dam stond bekend als Midden-Oosten-specialist, een man die als gepromoveerd arabist in de diplomatie was gerold. 'De mensen van de "Bloedraad", het college dat bij Buitenlandse Zaken de benoemingen regelt, wilden allemaal zelf wel naar Berlijn,' vertelt Van Dam. 'Maar Van Aartsen kende mij van mijn eerste ambassadeurspost in Bagdad, van de precaire situatie tijdens de Iraakse invasie in

Scheidend ambassadeur Nikolaos van Dam: 'Duitsland komt nu veel meer voor zijn eigen belangen op'

Koeweit. En hijkende mijn politieke rapportages vanuit Ankara over het Europese Turkije-beleid. Blijkbaar had hij daar ideeën aan overgehouden.'

Hij zag u als iemand die kan balanceren in gevoelige politieke situaties en dus ook in de Nederlands-Duitse verhoudingen?

'Misschien. Nou ja, Duitsland is niet zo ingewikkeld.'

Dat valt nog te bezien. In Bagdad beleefde u in 1990 bijvoorbeeld een pijnlijk moment.

'Ja. Een delegatie onder leiding van Willy Brandt kwam bemiddelen toen Nederlandse diplomatengezinnen en zakenlieden uit Koeweit en Irak tijdens de invasie als gijzelaars vastzaten bij ons in de ambassade. Sommige gijzelaars gaven toen te kennen dat ze niet met een Duitser mee wilden. Schandalig. Uitgerekend tegenover Brandt. Mensen kennen de geschiedenis vaak niet, hè.'

Toen u net in Berlijn zat, heeft u uitdrukkelijk verkondigd dat de tijd rijp was om de bondskanselier welkom te heten bij de dodenherdenking op de Dam. Inmiddels is Gerhard Schröder bij oorlogsherdenkingen in Warschau en Moskou geweest, maar niet op de vierde mei in Amsterdam.

'Ik vind dat dat allang had moeten gebeuren. Maar eerlijk gezegd is het nu wat achterhaald. Als de bondskanselier was uitgenodigd toen dat nog niet zo makkelijk lag, had het een betekenis gehad. Inmiddels veel minder.'

Anti-Duitse sentimenten blijven op de Dam de dienst uitmaken, terwijl de 'slechte Duitser' zo goed als uitgestorven is.

'Het is de realiteit. Maar bondskanselier Schröder is wel bij de plechtigheden in Rotterdam geweest en de premier van Noordrijn-Westfalen, Peer Steinbrück, heeft bij de zestigste herdenking van de bevrijding van Eindhoven een heel goede rede

gehouden. Alleen was daar bar weinig media-aandacht voor.'

Een verzoenend gebaar hebben de huidige generaties Duitsers en Nederlanders niet meer nodig, vindt Van Dam. En inderdaad, daags na het gesprek in de residentie worden de resultaten van een internationale enquête bekend, waaruit blijkt dat achtentachtig procent van de Nederlanders een positief beeld van Duitsland heeft. De Duitsers worden

'We worden nog steeds als voorbeeldland gezien. Je vraagt je af waar we het aan verdiend hebben'

in Europa steeds minder als het eeuwige 'dadervolk' gezien, constateert ook de ambassadeur.

'In de zeseneuhalf jaar dat ik in Berlijn zat, heeft Duitsland een fascinerende ontwikkeling doorgemaakt. Van een land dat internationaal wantrouwen uitlokte als het op militair gebied maar iets buiten de grens deed, werd het een land waar tegen geprotesteerd werd toen het niet wilde meedoen aan een militair offensief in Irak. Van een land waar het thema *Leitkultur* taboe was, werd het een land dat zijn nationale identiteit weer een normale zaak vindt. Duitsland komt nu veel meer voor zijn eigen belangen op. Daar is het ook toe geprovoceerd. Als je op internationaal gebied van alles verwacht van Duitsland, dan kun je het land niet verbieden een eigen stem te laten horen.

Ik denk dat de kentering is gekomen met Kosovo. Ik herinner me nog heel goed hoe minister Joschka Fischer van Buitenlandse Zaken zijn achterban bij Die Grünen ervan overtuigde dat Duitsland militair moest ingrijpen. Het was prachtig om te zien hoe hij uitlegde dat als je regeringsverantwoordelijkheid draagt, je ook medeverantwoordelijk bent voor de situatie die op de Balkan zou ontstaan als je níét ingrijpt.'

Duitsland hielp in Kosovo mee Europese waarden te verdedigen, zegt Van Dam. 'Het ging erom een etnische strijd te stoppen. Met terug-

werkende kracht kreeg Europa daarvoor ook oog voor het lijden van de Duitsers direct na de oorlog, toen ze massaal werden verdreven uit landen waar ze een minderheid vormden.'

En hoe zit het met het imago van Nederland in Duitsland? In de jaren dat Van Dam de belangen van ons land in de Bondsrepubliek behartigde, vertegenwoordigde hij een nogal rusteloze reeks kabinetten.

'Bij de opening van de nieuwe ambassade van Rem Koolhaas in Berlijn heb ik in herinnering gebracht dat de bouw vier ministers van Buitenlandse Zaken heeft geduurd: Van Mierlo heeft de nieuwbouw onder mijn voorganger Van Walsum vastgesteld, daarna kwamen Van Aartsen, De Hoop Scheffer en Bot. Maar voor onze relatie met Duitsland zie ik niet zoveel verschil. Onze belangen hier zijn veel te groot voor ingrijpende koerswijzigingen.'

Maar opeens hadden we een minister, Hilbrand Nawijn, die de invoering van de doodstraf bepleitte.

'Dat nam niemand in Berlijn serieus. Ik ben er althans niet over benaderd. Het incident vond in een politiek uitzonderlijke periode plaats, dat wel.'

Het was eind 2002. De binnenlandse en trans-Atlantische koers van Den Haag stuitten in Berlijn op toenemende scepsis. 2003 kan zelfs een regelrecht rampjaar voor het imago van Nederland worden genoemd. U moet sombere uren hebben beleefd.

'In de tijd van Jaap de Hoop Scheffer was er inderdaad sprake van een rimpeling in de betrekkingen. Zo was er een duidelijk verschil van mening tussen Berlijn en Den Haag over wat we wel of niet moesten doen met betrekking tot Irak.'

Bent u bij de standpuntbepaling geraadpleegd?

'Toen het Nederlandse Irak-beleid nog niet vastlag, mocht ik bij een gesprek van De Hoop Scheffer met zijn collega Fischer de achtergronden van Irak uiteenzetten. Maar de besluiten komen in zulke kwesties niet tot stand op basis van adviezen van mensen met een grote inhoudelijke deskundigheid. Ze gaan heus niet af op mijn mening. Zo werkt dat niet in de politiek.'

Bij deze dan: wat zou u de Nederlandse regering geantwoord hebben indien ze u om raad had gevraagd?

'Dat zeg ik niet. Ik wil wel vertellen dat ik in Berlijn heb geprobeerd aan Nederlandse kamerleden het Duitse standpunt uit te leggen. Dat standpunt was dat je alle opties beproeft waarmee je een oorlog kunt vermijden. In 2002, toen de invasie in Irak nog niet was begonnen, heeft bondskanselier Schröder verkondigd dat er onder zijn leiding geen deelname zou komen aan een militaire operatie in Irak. Dat deed hij kort voor de Duitse verkiezingen. Ik hoor nu nog altijd in Nederland dat Schröder de oorlog in Irak heeft gebruikt voor electorale doeleinden. Ik vind dat een onterecht verwijt. Schröder had een diepgewortelde overtuiging en de Duitsers stonden in meerderheid achter zijn politiek dat als je een oorlog in Irak kunt vermijden, je dat moet doen. En dat is een redelijk standpunt.'

Omgekeerd zijn in Berlijn regelmatig balorige geluiden te horen over de buitenlandse politiek van ons land.

'Ja, heel recentelijk nog, over de Nederlandse kritiek op de hoge financiële afdracht van ons land aan de EU. Maar die kritiek is volstrekt gerechtvaardigd.'

De Nederlanders worden nu, met de Britten, als de egoïsten van de Europese club afgeschilderd.

'Ja, de bondskanselier heeft zulke bewoordingen gebruikt. Maar we wijzen er al jaren op dat we de grootste nettobetaler zijn per hoofd van de bevolking.'

In de Bondsrepubliek is wel meer ongerief over ons: het Stabiliteitspact, het euthanasiebeleid, het drugsbeleid. Met

'Men vond het hier interessant dat Fortuyn opeens zoveel stemmen kreeg'

leedvermaak wordt er dan op gewezen hoe slecht het in Nederland gaat. 'Nederland heeft in Duitsland jarenlang als voorbeeldland kunnen dienen. Die opeenstapeling van negatieve berichten over ons eind 2003 vond plaats in een periode dat wij overduidelijk met Duitsland van mening verschilden over het Stabiliteitspact. Wij maanden Duitsland tot sparen om de EU-begrotingsnormen te halen, terwijl onze eigen schuldenpositie, zo bleek later, hoger was dan wij hadden uitgerekend.'

We hebben ons te zelfverzekerd opgesteld?

'We zijn wel érg zelfverzekerd, ja. Maar als Nederland flink spaart en andere EU-lidstaten grote schulden maken, kost dat ons geld. Het aparte aan deze kwestie was echter dat ze via de media werd gespeeld. Minister Zalm tikte Duitsland openbaar op de vingers en daardoor kwam het conflict scherper over dan het was.'

Nederland heeft bakzeil gehaald met zijn strenge eis.

'We hebben ons aangepast aan de meerderheid in de Europese Unie.'

Vergelijkbaar heftig ging het eraan toe met de kritiek die de Duitse minister van Binnenlandse Zaken Otto Schily tezelfdertijd op het Nederlandse drugsbeleid uitte. De coffeeshops zouden tot meer gebruik van hard drugs leiden. Wij weten toch beter? Waarom komt dat niet over?

'In Noordrijn-Westfalen komt dat heus wel over. Daar heerst veel meer begrip voor ons gedoogbeleid dan in Beieren, waar Otto Schily zijn kieskring heeft. Een groot deel van de softdrugs en xtc-pillen die in Beieren worden onderschept, blijkt

uit Nederland afkomstig. Maar wij leggen altijd uit dat mensen door ons softdrugsbeleid juist van de hard drugs worden afgehouden. Dat er door ons beleid minder doden vallen.'

Met bepaalde thema's, zegt Van Dam, kun je in Duitsland gewoonweg niet de boer op gaan. Doe je het toch, dan ben je al gauw nog verder van huis. Drugs is zo'n thema. En euthanasie nog meer. De ambassadeur heeft werkelijk zijn best gedaan om de Nederlandse euthanasiewetgeving en -praktijk in de Bondsrepubliek uit te leggen. 'Maar het is vaak een op voorhand verloren debat. Organiseer je een conferentie of discussie, dan zitten er steevast een paar Duitsers in de zaal die de stemming bepalen. Dat zijn niet altijd de mensen die de feiten juist weergeven of de beste argumenten hebben.'

Dat is zachtjes uitgedrukt. Als het gaat om de Nederlandse Sterbehilfe, zoals euthanasie bij de oosterburen wordt genoemd, overheersen in de Duitse media sinds jaar en dag moordende artsen die furieuzer als verlengstuk van een staat die zieken en bejaarden uit kostenoverwegingen de dood in drijft. Opinieeliders in de Bondsrepubliek willen maar niet geloven dat er zoiets bestaat als de zelfbeschikking van de patiënt. De Duitse bevolking wil daar blijkens opinieonderzoek wel aan, maar de staat meent zijn onderdanen tegen zichzelf in bescherming te moeten nemen. En ons Nederlanders erbij. Dus voelt de ambassadeur zich voortdurend in de verdediging gedrukt. Maar hij koos ook voor de aanval, wat uitzonderlijk mag heten.

'Ik heb inderdaad een paar keer met

een ingezonden brief gereageerd op zo'n artikel waarin onzin wordt verkondigd', vertelt Van Dam. 'Onder meer in de *Süddeutsche Zeitung* en *Der Spiegel*. Maar het is heel moeilijk zo'n stuk ongeschonden geplaatst te krijgen. En als het al lukt, bestaat nog steeds het gevaar dat ik met zo'n brief een discussie aanwakker die de verkeerde kant op gaat. Dan komt er een "tegenstuk" waardoor het allemaal nog erger wordt.' Alle voorlichting lijkt aan dovemansoren gericht. 'Het komt al gauw over of je Nederland als euthanasieland propageert. Terwijl toch niemand ervoor is, voor doodgaan.'

Wat is in Duitsland de meest brandende vraag over ons land?

'Die vraag is heel lang geweest: leg dat poldermodel van jullie nu eens uit. Dat is nu wat minder, omdat het poldermodel niet meer is wat het geweest is. Op dit moment is de vraag naar de integratie in de grote steden actueel, hoe wij de multiculturele samenleving vormgeven.'

Niet de vraag of Nederland een feminie maatschappij is? Die is op de website van uw ambassade namelijk een van de meest gestelde vragen.

'O?'

Woedt er een sekseoorlog op de am-

'In Noordrijn-Westfalen heerst veel meer begrip voor ons gedoogbeleid dan in Beieren'

bassade in Berlijn?

'Ha ha, dit is voor mij volstrekt nieuw, hoor.'

We lezen er dat Holland behoort tot de feminie maatschappijen waarin de levenskwaliteit voorop staat. Duitsland is daarentegen masculien georiënteerd en daarmee prestatiegericht. Deze wijsheden ontleent de ambassade aan de mediadeskundige Peter Hofstede.

'Mannelijk en vrouwelijk lijkt me in dit verband nonsens. Ik moet maar de nodige dingen gaan veranderen

op onze website. Levenskwaliteit, dat staat in Duitsland toch ook sterk op de voorgrond?'

Dan maar naar de vraag hoe wij het doen met de multiculturele samenleving. Het fenomeen Pim Fortuyn, hoe bent u daarop aangesproken?

'Men vond het heel interessant dat een politiek leider opeens zo veel stemmen kon krijgen. Maar ook wel beangstigend. Men vroeg zich af hoe dat in Duitsland zou uitpakken, zo'n populistische politiek.'

In de Duitse media wordt de Nederlands multiculturele samenleving de laatste jaren ook als mishikking beschreven, waarbij publicisten als Paul Scheffer regelmatig een duit in het zakje komen doen.

'Er was even die hausse in negatieve berichten over ons land. Maar de tweede reflex was een positieve: laten we kijken hoe de Nederlanders het probleem oplossen, want het kan ook bij ons gebeuren. Ik ben direct na de moord op Theo van Gogh bijvoorbeeld door de commissie Buitenlandse Zaken van de Bundestag aangesproken en daarna ook door de Duitse bondspresident. Zij wilden weten hoe wij de spanningen gingen aanpakken. We hadden toen nog niet een heel duidelijk beleid. Ik heb proberen uit te leggen

wat er naar mijn idee aan de hand was. Hun veronderstelling was dat de moord op Van Gogh met de rol van de islam in onze samenleving te maken had. Maar daarmee heeft die daad niets van doen.

Ik heb bij de Duitsers een constructieve belangstelling voor ons integratiebeleid ervaren, groter dan voor de thema's drugs en euthanasie. Het beeld van ons is beter dan we het misschien in werkelijkheid doen. We worden als voorbeeldland gezien. Soms vraag je je af waar we het aan verdiend hebben.'